

ZARA (SİVAS) AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜNE KATKILAR

Ömer GÜVEN*

Özet

Dilimizin araştırılmayı bekleyen en önemli alanlarından biri, hiç şüphesiz, ağızlardır. Günümüzde teknolojinin giderek yaygınlaşması ve köylere kadar girmesi, okur-yazar oranının yükselmesi, köyden kente göçlerin artması gibi sebepler her geçen gün ağızların giderek unutulmasına ve yok olmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada Zara ağzında kullanılan ve Derleme Sözlüğü'nde yer almayan kelimeler ile Derleme Sözlüğü'nde bulunan ancak Zara ağzında farklı anlam barındıran kelimeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Belirlenen kelimeler; deyimler, adlar, sıfatlar, zarflar, ünlemler, fiiller başlığı altında tasnif edilerek ele alınmıştır. Yaptığımız bu çalışmayla asıl gayemiz Derleme Sözlüğü'nün yapılacak yeni baskılarına az da olsa bir katkı sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Ağız Bilimi, Anadolu Ağızları, Derleme Sözlüğü, Derleme Sözlüğü'ne Katkılar, Zara Ağızı

CONTRIBUTIONS TO THE GENERAL DIALECT DICTIONARY (DERLEME SÖZLÜĞÜ) FROM THE TOWN ZARA (SİVAS)

Abstract

Dialects, no doubt, are one of the most important issue in our language waiting to be research. Today, dialects are increasingly forgotten and getting extinct because of reasons like increasingly widespread of technology and used in the villages, increase of lettered in the country wide and increase of rural-urban migration. In this article we aim to determine and study the words, phrases and idioms used in the dialect of Zara (Sivas) that are either not included or used in different meanings in the General Dialect Dictionary (Derleme Sözlüğü). These linguistic materials are classified and analysed under the rubrics of idioms, nouns, adjectives, adverbs, exclamations and verbs. Our main purpose in this study is to make contribution to Dictionary of Turkish Dialects.

Key words; Dialectology, Anatolian Dialects, General Dialect Dictionary, Contributions to the General Dialect Dictionary, Zara Dialect

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı

Giriş

8. yüzyıldan beri yazılı metinlerle takip ettiğimiz Türkçe, bu tarihî seyri içinde pek çok değişime ve gelişime sahne olmuştur. Bu değişim ve gelişimleri takip edebileceğimiz sahalardan birisi de ağızlardır. Ağızlar sayesinde pek çok dil malzemesinin hem izahı yapılabilmekte hem de diğer Türk lehçe ve şiveleriyle ilgili karşılaştırma yapma imkânı elde edilebilmektedir. Bu sebepten günümüzde giderek kaynak kişi sayısının azaldığı gerçeğini göz önünde tutarak vakit kaybetmeden derleme çalışmaları yapılmalıdır. Derleme çalışmalarının yanı sıra söz varlığının tespiti çalışmaları da büyük önem arz etmektedir. Zira bu söz varlığı tespiti çalışmalarıyla unutulmaya yüz tutmuş pek çok kavramın belirlenerek kayıt altına alınması sağlanacaktır.

Sivas ağızı ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır.¹ Bu çalışmalar daha çok derleme-inceleme mahiyetinde çalışmalar şeklinde olup söz varlığı çalışmaları daha sınırlı sayıda kalmıştır. Bu sebepten biz de Sivas'ın önemli ilçelerinden biri olan Zara ilçesi ile ilgili söz varlığı çalışması yapmayı uygun gördük.

Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmasıyla ağızlardan yapılan derlemeler sonucunda toplanan sözcükler *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi* adıyla yayınlanmıştır.² Ardından çalışmalar tüm Anadolu'ya yayılarak daha geniş katımlı bir derleme faaliyetine girişilmiştir. Bu derleme faaliyetinin sonucunda *Derleme Sözlüğü*³ olarak bildiğimiz eser meydana gelmiştir. Bu çalışma, eksiklikleriyle beraber, günümüzde başucu kaynağı olma niteliğini korumaktadır. Derleme Sözlüğü'nün eksikliklerini tamamlamak maksadıyla zaman zaman bazı araştırmacılar tarafından “Derleme Sözlüğü'ne Katkılar” adıyla çeşitli yayınlar gerçekleştirilmektedir. Bu yayınlar vasıtasıyla sözlüğün hem muhtevası genişleyecek hem de unutulmaya yüz tutmuş kavramların sözlük güncellenirken sözlüğe girme imkânı oluşacaktır. Dolayısıyla derlenerek kayıt altına alınan söz varlıklarının bir an önce yayınlanması bu alanda çalışan araştırmacıların en önemli görevlerinden biridir.

Bu noktadan hareketle biz de böyle bir çalışma yapmaya karar verdik. Çalışmamızda, ele aldığımız kelimeleri iki şekilde tasnif ettik:

1 Necati Demir - Ülker Şen, *Sivas İli ve Yöresi Ağzıları (Etnik Yapı-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*, Ankara, Gazi Kitabevi, 2006, s. XXXIX-XLII. Ayrıca bu eser yayımlandıktan sonra üç tane Yüksek Lisans tezi de yapılmıştır. bk. Pınar Taş, *Şarkışla ve Yöresi Ağzıları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006; Elif İçer, *Sivas İli Yıldızeli Ağızı (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, Edirne; Kadir Yılmaz, *Yıldızeli'nin Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2011.

2 *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*, TDK Yay., İstanbul, 1939-1949.

3 *Derleme Sözlüğü*, C. I-XII, TDK Yay., Ankara, 1963-1982.

- I. Zara ağzında yer alıp Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan sözcükler,
- II. Zara ağzında yer alıp Derleme Sözlüğü'ndeki anlamından farklı anlamı tespit edilen sözcükler.

Makalemizde yer alan kelimelerin belirlenme yöntemi ise şu şekilde olmuştur: İlk olarak 2014 yılında tarafımızca hazırlanan Yüksek Lisans tezi⁴ taranarak oradaki sözcükleri yukarıda işaret ettiğimiz iki yönteme göre belirlemeye çalıştık. Ardından Yüksek Lisans tezimizi hazırlamak için yaptığımız ancak yazıya geçirme imkânı bulamadığımız derleme kayıtlarını dinleyerek oradaki sözcükleri de çalışmamıza aktardık. Bunlardan sonra ise hem derleme çalışması yaparken aldığım notlardaki sözcükleri hem de Zara'da doğup büyümem sebebiyle varlığını bildiğim kelimeleri yine soruşturma yöntemiyle teyit ederek ilave ettik.

I. Zara Ağzında Yer Alıp Derleme Sözlüğü'nde Bulunmayan Sözcükler

I.1. Kelimeler

I.1.1. Adlar

I.1.1.1. Âdet ve İnançlarla İlgili Adlar

saya gecesi: Her yıl şubat ayının 2. ve 3. haftası (koç katımından 100 gün sonra, koyunların kuzulamalarına 50 gün kala) köyün çobanlarının yanlarına gençleri alarak köyü dolaşım hediye toplamalarına dayanan bir tören. (Törende amaç o yılki sütlerin bereketli olması ve koyunların rahat kuzulamasıdır)

I.1.1.2. Mekân Adları

ğara yapu: Kara yapu, taş ve çamurdan yapılmış eski köy evleri.

köy odası: Köylülerin çeşitli toplantılar yaptıkları veya konukların köyde kalması için hazırladıkları oda.

soğuk ev: Özellikle tandırın bulunduğu ve daha çok yazın yaşanan, odadan daha büyük ev bölümü.

süt evi: Peynir yapılmak için sütlerin toplanıp biriktirildiği ve leğenlere serildiği yerlere verilen ad.

I.1.1.3. Halay ve Diğer Çocuk Oyunları Adları

abdurrahman alayı: Oynayanların birbirine yaslanmasına dayanan bir halay türü.

4 Ömer Güven, *Sivas İli Zara İlçesi Ağzı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2014.

al deyî havası: Düğünde kadınlar arasında karşılıklı oynanan bir oyun.

ħoroħon bicosu: Horohon Bicosu, sağ ayağın üç ileri iki geri şeklinde hareketine dayanan bir halay çeşidi.

kırgetti: Daha çok evlerin bacalarında oynanan bir çocuk oyunu.

mavili: Ayakların yerde sürüklenerek ritim tutmasına dayanan bir halay çeşidi.

saruğız: Sarıkız, ayakların üç ileri iki geri ritmine dayanan bir halay çeşidi.

I.1.1.4. Yiyecek ve Yemek Adları

ana bōrā: Ana böreği, düğünün ikinci gününde gelin sağdıçın evinden kendi evine gelince, gelinin annesi tarafından gelini getirenlere yapılan börektir.

gaut: Un kavurması.

ğurdizi: Kurdizi, un kavurmasının hamurun içine konularak pişirilmesiyle oluşan bir tatlı çeşidi.

pancar pilavı: Madımdan yapılan ve içinde et, bulgur, süt vb. maddeler bulunan bir çeşit yemek.

unnamaÇ: İçine yumurta konularak yapılan bir çeşit ekmek.

I.1.1.5. Çiçek ve Bitki Adları

dal turşusu: Pancarın, yaprakları dışında kalan kısımlarından yapılan turşu çeşidi.

ğasnı: Kasnı, büyük yapraklı, gövdesi soyularak yenilen bir bitki.

kepçedelen: Çok küçük yabani bir ot çeşidi. (Daha çok ayaklara batarak zarar verir)

pancar: Madımdak.

patılaħ : Patılak, nohuda benzer kabuklu bir bitki.

I.1.1.6. Nesne Adları

annılıħ : Gelinin alnına altın takmak için bağlanan bez.

biniş: Damadın düğünde giydiği pardösünün sırt kısmına takılan örtüye benzer süslü bir bez parçası.

çilpi: Daha çok kışın yakacak olarak kullanılan küçük ağaç dalları, çalı.

el tezā: El tezeği, yaş hayvan gübresinden elle yapılan ince, yuvarlak tezek.

entere: Entari.

ğasnaħ tezā: Kasnak tezeği, kalburla yapılan kalın ve yuvarlak tezek.

iç: Yatakların içine konulan yün vb. maddeler.

illâç aşu: Aşık oyununda aşığın bir çeşidi.

nîşan çorabı: Nişanlı kızın, başta damat olmak üzere, damadın akrabalarına hediyeye vermek için ördüğü çorap.

yün: Yığın, biçilen ekinlerin toplanıp bir araya getirilmesi.

I.1.1.7. Diğer Adlar

adam: Eş, koca.

al yeşilinin çıhdū gün: Al yeşilinin çıktığı gün, düğünün üçüncü günü, gelinin kendi evinden çıkıp damadın evine gittiği gün.

camdıgöz: Köy evlerinin tavanının ortasında bulunan aydınlatma deliği.

dumaḥ yeri: Aşık oyununda aşığın üste gelen kısmı.

eli sedefli kilim: Kilimlerde bulunan bir nakış türü.

gediḠli naḥış: Kilimlerde bulunan bir nakış türü.

gúz daḡ: Güz daḡı, güzün ormandan odun kesme zamanı.

hit: Kötülük, kin, nefret.

ilkindi davarı: İkinci vakti ağıla getirilen ve kuzuların emdiği koyunlar.

illeç yeri: Aşık oyununda aşık kemiğinin taraflarından biri.

parmā_ışi kilim: Parmak işi kilim, nakışlı bir kilim türü.

sidik: Kilimlerde, daha çok zikzak şeklinde çizilmiş bir nakış türü.

sóúdün yemlā: Söğütün yemleği, koyunların yemesi için söğüt dallarının soyularak yem hâline getirilmesi.

yemez yeri: Aşık oyununda aşık kemiğinin taraflarından biri.

I.1.2. Sıfatlar

dalço/dussuz: Daha çok üzerine vazife olmayan işlerle meşgul olan kendini bilmez, patavatsız kimse.

gaburgası galın: Kendisine söylenilen hiçbir sözü üstüne almayan, arsız.

gazete: Geveze, çok konuşan, laf taşıyan.

goca ḡortuḡ: Çok yaşlanmış olan kişiler için kullanılan bir kelime.

hamdabaş: Kendi başına buyruk, kimseyi dinlemeyen.

hulik: Zor işiten kimse, sağır.

ihdi: Çok yaşlı ve güçsüz olan, takati bulunmayan.

insuz: Issız.

içerli: Çok alıngan ve hassas olan kimse.

kizni: Açgözlü, aç gözlülük yapan.

kudumsuz: Uğursuz.

leci: Kötü, pis.

pasdavar: İri yapılı ve şişman olan kişi.

sırlı sıtırli: Sırrını kimseye söylemeyen, ağzı sıkı kimse.

tifane gelin: Genç ve güzel olan gelin, daha çok yeni gelin olanlar için kullanılır.

I.1.3. Zarflar

arhansıra: Arkandan, peşinden.

ardısına: Hemen ardından, ardınca.

arsımıza: Arkamıza, peşimize.

bâñizer/bâñizer: Bazen.

gebersem: Katiyen, asla, kesinlikle.

nızanım: Katiyen, asla, kesinlikle.

sifdah: Siftah, ilkin, ilk önce.

zâti: Zaten.

I.1.4. Ünlemler

beri bak: Bana bak, baksana karşılığında kullanılan bir ünlem.

I.1.5. Fiiller

âle-: Durdurmak.

âlen-: 1. Birlikte yaşamak, evli gibi yaşantısını devam ettirmek.

: 2. Durmak.

: 3. Eğlenmek, hoş vakit geçirmek.

âlen-: Yaşamak

âli ğal- : Eğli kalmak, durmak, yarıda kesilmek, aniden durmak.

arılaş- : Yavaş duymak, ağır işitmek.

çehiz yaz-: Düğünde gelinin kendi evinden çıkacağı gün özellikle yörenin ileri gelenleri tarafından çeyizlik eşyaların yazılması.

eylen-: İyileşmek, sağlıklı duruma gelmek.

ğat-: Katmak, döllenmeyi sağlamak için erkek hayvanı dişinin yanına salmak, erkek hayvanı dişi hayvan sürülerinin içine bırakmak.

hıncala-: Hıncalamak, bir şeyi döverek ezmek, küçük parçalara ayırmak.

ıpran-: Yıpranmak, eskimek.

loğuzla-: Sakinleştirmek, yatıştırmak. (Özellikle çocuklar için kullanılır)

peynir daşla-: Bez torbaya konulan yeni pişmiş peynirlerin büyük yuvarlak taşların altına konularak suyunun süzdürülmesi.

I.2. Deyimler

ağırına var-: Ağırına gitmek, zoruna gitmek.

arpalı budadalı ol-: Arpalı buğdaylı olmak deyimini gelinin bol çocuğa sahip olması için söylenen bir deyimdir. (Gelin damadın evine girerken damat tarafından gelinin üzerine arpa, buğday vb. atılırdı)

arsuz it eti yemiş-: Söylenilen hiçbir sözü umursamayan, laftan anlamayan kişiler için kullanılan bir deyim.

baş çıhart-: Başa çıkmak, üstesinden gelmek.

baş yu-: Baş yıkamak, gelinin sağdıçının evinde yıkanması.

beli bıhını gırıl-: Çok yorulmak, takati kesilmek, perişan olmak.

bir iplini çeğsen on tene yamalı dökülecek-: Bir ipliğini çeğsen, on tane yamalı dökülecek. Çok fakir ve perişan karşılığında kullanılan bir deyim.

bohca çıhard-: Bohça çıkarmak; düğünde güreşenlere hediye vermek için hazırlanan bohçanın dağıtılması, hediye verilmesi.

bozuh aT-: Bozuk atmak, kızmak, sert davranmak.

çoban çıh-: Çoban çıkmak, köyün hayvanlarını gütmek için talip olmak.

dat dirlik verme-: Huzur vermemek, sürekli rahatsız etmek.

davar gışla-: Davar kışlamak; özellikle ormanlık köylerde kışın keçilerin ormana götürülerek orada ağaçların dalları ve yapraklarıyla yaza kadar beslenmesi.

döllü tohumlu ol-: Döllü tohumlu olmak gelinin çoluk çocuk sahibi olması için kullanılır.

eli olma-: Vakit bulamamak, vakti olmamak, işi çok yoğun olmak.

eşşāmi yiyen gurt: Çok çirkin olan kimseler için kullanılır.

fiğ biti: Yaramazlık yapan, muzırlık yapan küçük çocuk.

garga gon-: Ağaç dalı, duvar, baca gibi herhangi bir yere karga konduğu vakit misafir geleceğine inanılması.

gavur eziyeti: Şiddetli eziyet verme, başkasına kötülük etme.

geri vur-: Koyunları, keçileri vb. tekrar otlatmak.

getir goluñu çekiyim: Bir kimseden beklenmeyecek bir işi yaptığında o kişiye iğneleme yoluyla söylenen deyim.

gızma düş-: Kızma düşmek, hararet basmak, ateşlenmek.

girim gir-: Tırpanla ekin, ot vb. biçmek.

gurT āzi bāla-: Kurt ağzı bağlamak; koyun, keçi, sığır gibi hayvanlar kaybolduktan sonra, yörenin ileri gelen bir kişisi tarafından Şems Suresi okunarak o hayvanın kurttan uzak kalacağına inanılan ritüel.

höd de-: Özellikle çocukları yaramazlık yaptıkları vakit korkutmak, susturmak için kızmak, bağırarak.

it daşşā çıkar-: Sürekli lüzumsuz işlerle meşgul olmak, vaktini gereksiz ve faydasız işlerle harcamak .

it dertlisi ol-: Üzerine vazife olmayan bir işe karışmak.

it ötenece bekle-: Özellikle evlenmek istemeyenler için kullanılır. Yani evlenmeyi istemeyen kimselerin köpeğin öteceğini güne kadar beklemesi kastedilir.

kepçe_ alin gez-: Köy çocuklarının yağmurdan sonra dolaşıp köylüden çeşitli yiyecekler toplaması ve onları bir yerde pişirip yemeleri.

külekten aktar-: Bir kimseye söylemedik laf bırakmamak, ağzına geleni söylemek, rencide etmek ve aşağılamak.

loğ daşı gibi: Çok ağır olan şeyler için kullanılır.

löbet vur-: Düğün günlerinin sabahında ve akşamında davulcunun düğün yapılan evde davul çalmasıdır. (Davul çalınan evde düğün olduğunu bildirmek için çalınır)

miyat ol-: Korumak, göz-kulak olmak.

oĥlāya eĶmeĶ dah-: Oklavaya ekmek takmak, gelinin, evine baĥlı olması için damadın evine girerken yapılan bir ritüel.

ocā batur-: Ocaĥı batırmak, evinin yıkılması ve daĥılması karřılıĥında kullanılan bir deyimdir.

ocā ĥaral-: Ocaĥı kararmak, kimsesi kalmamak, bütün yakınları ölmek, yalnız kalmak karřılıĥında bir deyim.

ödü boĥuna ĥarıř-: Çok korkmak.

öyĶe(m) ĥalĥ-: İç çekmek, duygulanmak, geĥmiři hatırlayarak düşüncelele dalmak.

perde altında dur-: Gelinin evlendikten sonra belli bir süre kaynanasına ve kaynatasına görünmemesi, onlara gelinlik etmesi, onlarla konuşmaması.

sonadan çıĥmıřlar: Ayaklar.

şam biberi gibi yak-: Çok acı olan biber vs. yiyecekler için kullanılır.

şer kütüĥü/şer daĥarcıĥı: Aşırı yaramazlık yapan, yerinde duramayan, çok hareketli çocuk için kullanılır.

torlanıp toplan-: Bir araya gelmek, toplanmak.

vara yoĥa konuř-: Gereksiz yere konuřmak, lüzumsuz konuřmak.

yer ĥō birbirine ĥarıř-: Yer gök birbirine karışmak, havanın karışması neticesinde yaĥmur, fırtına vs. olması.

yuyup yayĥa-: Güzelce yıkamak, tertemiz etmek.

yüze çıĥard-: Nişanlı olan erkeĥin ailesiyle beraber kız tarafına gitmesi ve orada nişanlısına çeşitli hediyeler vermesidir.

I.3. Beddualar

babanın bekini yiyesin/baba aĥu yiyesin: Zehir zıkkım yiyesin karřılıĥında kullanılan bir ilenĥ sözü.

babāya al-: Babaya almak; “Almasaydım, almaz olsaydım.” karřılıĥında kullanılan bir ilenĥ sözü.

bir sabunda bir suda yunasın: Bir an evvel ölesin, ölüp kaybolasın karřılıĥında kullanılan bir ilenĥ sözü.

eĶmeĶ davşan ola sen tazı olasın: Ekmek, tavşan; sen tazı ol. İlenĥ sözü.

ocāña bayğuş düneye: Ocağına baykuş tünemek, seilmeyen bir kişinin başına birçok kötülüğün gelmesinin arzulaması karşılığında kullanılır.

II. Zara Ağzında Yer Alıp Derleme Sözlüğü'ndeki Anlamından Farklı Anlamı Tespit Edilen Sözcükler

II.1. Kelimeler

II.1.1. Adlar

II.1.1.1. Nesne Adları

balya: Biçerdöverin ekinleri biçtikten sonra tarlada bıraktığı anızların balya makinesi ile toplanarak sıkıştırılması sonucu elde edilen saman paketi (*krş.* DS I, 512).

bez: Daha çok hamur koymak için kullanılan ve dokuma tezgâhında dokunan bir tür kumaş (*krş.* DS I, 649).

börge: Kar başlığı, bere (*krş.* DS I, 769).

çatılı: Birbirine tutturulmuş olan (*krş.* DS II, 1089).

kasa: Römork, traktör römorku (*krş.* DS IV, 2673).

pos: Post, deri (*krş.* DS V, 3473).

uğra: Hamurun yapışmaması için fırına götürülen unun konulduğu daha çok tah-tadan yapılan kap (*krş.* DS VI, 4027).

zar: Tavuğun yumurta kabuğu tam olgunlaşmadan yumurtlamış olduğu çok ince kabuklu yumurtaya verilen ad (*krş.* DS VI, 4350).

II.1.1.2. Hayvan Adları

ğırma: Daha çok siyah ve sarı renkteki sığırlar için kullanılan ve fazla verimli olmayan bir sığır çeşidi, (*krş.* DS III, 2059).

II.1.1.3. Halay Adları

elliğ: Ellik, ayakların yerde sürtülmesi neticesinde ritim tutularak oynanan bir halay çeşidi (*krş.* DS III, 1723).

II.1.1.4. Yemek ve Yiyecek Adları

cülcül: Kuskus (*krş.* DS II, 1026).

pezüğ: Pancar bitkisinin sapları, pancar bitkisinin yaprakları dışında kalan uzun bölümleri (*krş.* DS V, 3440).

II.1.1.5. Diğer Adlar

ame: Köylerde ocak başına yapılan ve dumanın evin içine dağılmasını engelleyen kubbeye benzer yapı, bölüm (*krş.* DS I, 238).

gülü: “Gülüm, canım” karşılıklarında kullanılan sevgi sözü, daha çok çocuklar için kullanılır (*krş.* DS III, 2220).

haḥ: Hah, bir iş karşılığı hak edilen ücret (*krş.* DS III, 2252).

hızar: Kilimlerde bulunan bir nakış türü (*krş.* DS III, 2382).

pul: Keçilerin kulaklarında bulunan iri siyah noktalar (*krş.* DS V, 3486).

II.1.2. Sıfatlar

gıyımsuz: Cimri, eli açık olmayan kimse (*krş.* DS III, 2067).

gurtlu: Çok hareketli, yerinde duramayan (*krş.* DS III, 2201).

pinti: Cimri, eli açık olmayan kimse (*krş.* DS V, 3458).

simsor: Sinsi, gizli iş yapan (*krş.* DS V, 3639).

II.1.3. Filler

acı-: Torba, bez gibi maddelerin güneşte uzun süre kalması sonucu yıpranması ve yırtılması (*krş.* DS I, 50).

büḶ-: Akan suyun insanı döndürerek batırması, içine çekmesi (*krş.* DS I, 818).

çektir-: 1. Büyükbaş hayvanları çiftleştirmek,

2. Değirmende bulguru dövmek, küçük parçalara ayırma. (*krş.* DS II, 1116).

çöğel-: Oturduğu yerden ayağa kalkmak, doğrulmak (*krş.* DS II, 1278).

deşil-: Yellenmek (*krş.* DS II, 1437).

fısınla-: Rüzgârın şiddetli eserek kar, toz, saman vs. maddeleri bir yere toplaması, doldurması, yağması. (*krş.* DS III, 1858).

ğaldur-: Ürün toplamak, taşımak, hasat etmek (*krş.* DS III, 1899).

gıcıla-: Aşırı istekli olmak, hevesli olmak (*krş.* DS III, 2027).

göçer-: Çiftleşmeleri için koyunlara koç vermek, koyun sürülerinin içine koç katmak, salmak (*krş.* DS III, 2129).

hayla-: Çok ve hızlı bir şekilde yemek yemek (*krş.* DS III, 2318).

kesil-: Ekin gibi bitkilerin aşırı su içinde kalması neticesinde tam büyümemesi, verimsiz olması (*krş.* DS IV, 2765).

kütüle-: Aşırı ot veya saman yiyen hayvanların karınlarında meydana gelen ağrıdan dolayı “küt küt” ses çıkarmaları (*krş.* DS IV, 3056).

tut-: İkrâm etmek, sunmak (çay vb.) (*krş.* DS V, 4002).

üzül-: Ölmek, vefat etmek (*krş.* DS VI, 4088).

II.2. Deyimler

gün gör-: Gün görmek, rahat etmek (*krş.* DS III, 2229).

Sonuç

Bu çalışmaya ile Derleme Sözlüğü'nde yer almayan 81 söz, 46 deyim ve 5 beddua ile Derleme Sözlüğünde yer alıp Zara ağzında farklı anlamları barındıran 35 söz ve 1 deyim tespit edilmiş oldu. Bu tür söz varlığı çalışmalarının yapılması unutulmaya yüz tutmuş birçok kelimenin gün yüzüne çıkmasına vesile olacaktır. Bunun neticesinde de Derleme Sözlüğü'nün genişleyip zenginleşmesi sağlanacaktır. Çalışmamızın bu zenginleşmeye bir katkı sağlaması temel gayemizdir.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
Bs.	: Baskı
C	: Cilt
DS	: Derleme Sözlüğü
krş.	: Karşılaştırınız
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzeri

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ**ÜNLÜLER**

á	: Yarı kalın, düz, geniş (a-e arası) ünlü.
ā	: Normalden uzun a ünlüsü.
ă	: Normalden kısa a ünlüsü.
à	: Yarı geniş, düz, kalın (a-ı arası) ünlü.
ē	: Normalden uzun e ünlüsü.
í	: Yarı kalın, düz, dar (ı-i arası) ünlü.
ī	: Normalden uzun i ünlüsü
ō	: Normalden uzun o ünlüsü.
ó	: Yarı kalın, yuvarlak, geniş (o-ö arası) ünlü.
ú	: Yarı kalın, yuvarlak, dar (u-ü arası) ünlü.
ū	: Normalden uzun u ünlüsü

ÜNSÜZLER

g	: Yarı kalın ünlülerle hece kuran orta damak g'si
ğ	: Patlayıcı, tonlu, arka damak ünsüzü
ĝ	: Düşmek üzere olan g ünsüzü
ḡ	: Sızıcı, nefesli, tonlu-tonsuz, gırtlak ünsüzü
ḡ	: Sızıcı, tonsuz, art damak ünsüzü

- Ƙ : Patlayıcı, yarı tonlu, art damak (Ƙ-ğ arası) ünsüzü
ƙ : Yarı kalın ünlülerle hece kuran orta damak k'si
ñ : Patlayıcı, tonlu damaklı geniz ünsüzü
T : Patlayıcı, yarı tonlu, asıl diş (d-t arası) ünsüzü

İŞARETLER

- ˘ : İki kelime arasında bağlantı (liaison) işareti
˘ : Diftong işareti

KAYNAKÇA

- DEMİR Necati - ŞEN, Ülker, *Sivas İli ve Yöresi Ağzıları (Etnik Yapı-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*, Ankara, Gazi Kitabevi
- Derleme Sözlüğü*, C. I-XII, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1963-1982.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri”, *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yay., 1999, s. 43-48.
- GÜVEN, Ömer, *Sivas İli Zara İlçesi Ağzı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2014.
- İÇER, Elif, *Sivas İli Yıldızeli Ağzı (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010, Edirne.
- TAŞ, Pınar, *Şarkışla ve Yöresi Ağzıları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2006.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-II-III-IV-V-VI*, 3. Baskı (Birleştirilmiş tıpkıbasım), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 1939-1949.
- YILMAZ, Kadir, *Yıldızeli’nin Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 2011.

